

БІБЛІЯТЭЧНЫЯ ЎСТАНОВЫ:

ВЫНІКІ ДЗЕЙНАСЦІ БІБЛІЯТЭК КРАІНЫ Ў 2010 г.

Дзейнасць бібліятэк Рэспублікі Беларусь ажыццяўлялася ў рамках дзяржаўных галіновых праграм, у выніку якіх у краіне створана інфраструктура для фарміравання адзінай інфармацыйнай прасторы па прынцыпах карпаратыўнага ўзаемадзеяння.

Бібліятэчная сістэма ўключае каля 9,3 тыс. публічных і спецыяльных бібліятэк з агульным аб'ёмам фонду звыш 200 млн экзэмпляраў.

Найбольш шматлікай з'яўляецца бібліятэчная сетка Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, якая налічвае 3822 бібліятэкі. На 2,4 тыс. жыхароў прыпадае адна публічная бібліятэка, што практычна адпавядае нарматывам IFLA/UNESCO.

Вядзецца будаўніцтва новых будынкаў для бібліятэк. З мэтай рэалізацыі дзяржаўнай бібліятэчнай палітыкі, накіраванай на захаванне і развіццё патэнцыялу сельскіх тэрыторый, пачалі функцыянаваць 937 бібліятэк у аграгарадках. Аднак пастаяннае памяншэнне колькасці сельскага насельніцтва захоўвае тэндэнцыю скарачэння сеткі сельскіх бібліятэк (за 5 гадоў – на 307,2 тыс. чал., 12,6% і на 373 адзінкі, 11,7% адпаведна).

Штогод публічныя бібліятэкі прымаюць удзел у рэспубліканскім конкурсе «Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры», мэтай якога з'яўляецца ўзмацненне ролі публічных бібліятэк у фарміраванні нацыянальнай свядомасці насельніцтва, распаўсюджванні ідэі беларускасці, прапаганды нацыянальнай спадчыны, гісторыі, літаратуры, мовы.

У рамках конкурсу ў 2010 г. праведзены прэзентацыі твораў беларускіх аўтараў і сустрэчы з сучаснымі беларускімі пісьменнікамі М. Пазняковым, В. Шніпам, Г. Бураўкіным, М. Башлаковым, М. Шабоўчам, Р. Малахоўскім, А. Зэкавым, А. Масла, У. Ліпскім, В. Ткачовым, С. Шах, І. Катляровым, М. Мятліцкім і інш. Вялікая колькасць мерапрыемстваў прымеркавана да юбілеяў. Паўсюдна былі аформлены кніжныя выстаўкі, тэматычныя паліцы «Наша мова з глыбінь стагоддзяў», «Мова родная мая», «Матуліна мова», «Сакрэты роднай мовы». У бібліятэках прайшлі гістарычныя і літаратурныя гадзіны, урокі ведаў і вандровак, віктарыны, гутаркі «Нашчадкам слова застаецца», «Слова жывое, роднае, гаваркое», «Ад вытокаў да нашых дзён». Напрыклад, створаны электронныя музеі, якія даступны ўсім карыстальнікам: у Гомельскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна – пісьменнікаў-землякоў І. Мележа, І. Шамякіна, А. Макаёнка, Б. Сачанкі, І. Навуменкі; у Рагачоўскай цэнтральнай раённай бібліятэцы – У. Караткевіча, да 80-годдзя з дня нараджэння пісьменніка.

Рэалізаваны сумесны праект Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Беларускага фонду культуры па выданні аповесці У. Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха» на 4-х мовах, у тым ліку беларускай. Міністэрства культуры плануе ажыццявіць прэзентацыю кнігі ў Расіі, Украіне, Вялікабрытаніі і іншых замежных краінах.

Міністэрства культуры і Нацыянальная бібліятэка Беларусі ініцыявалі ў 2010 г. рэалізацыю міжнароднага праекта «Беларусь сёння». У межах праекта штогод у

фонды буйнейшых бібліятэк свету перадаюцца па 100 лепшых кніг айчынных выдавецтваў, якія адлюстроўваюць сённяшні час, шматвекавую гісторыю і культуру краіны. Ужо перададзены кнігі Расійскай дзяржаўнай бібліятэцы (у рамках XXIII Маскоўскай кніжнай выстаўкі-кірмашу) і Бібліятэцы Кангрэса ЗША. У наступныя гады плануецца перадача комплектаў кніг нацыянальным бібліятэкам Украіны, Польшчы, Германіі і інш.

Укараненне новых інфармацыйных тэхналогій, якія ператварылі бібліятэкі ў найважнейшыя інфармацыйныя цэнтры грамадства, ажыццяўлялася ў межах галіновай праграмы «Захаванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь на перыяд 2006–2010 гг.», Праграмы інфарматызацыі галіны культуры на перыяд да 2010 г.

Сёння камп'ютарызавана трэць публічных бібліятэк рэспублікі, у тым ліку больш за чвэрць сельскіх бібліятэк. Камп'ютарызаваны ўсе абласныя, цэнтральныя гарадскія і раённыя бібліятэкі. У аўтаматызаваным рэжыме функцыянуюць Нацыянальная бібліятэка Беларусі, усе рэспубліканскія галіновыя і абласныя бібліятэкі, цэнтральныя бібліятэкі мясцовых органаў улады. Здзейснена падключэнне оптавалаконнымі каналамі сувязі ў адзіную карпаратыўную сетку Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, рэспубліканскіх галіновых, абласных бібліятэк і бібліятэк ВНУ. Падключана да сеткі Інтэрнэт 23,4% публічных бібліятэк, у тым ліку кожная пятая сельская бібліятэка.

Атрымала актыўнае развіццё інфармацыйна-бібліятэчнае абслугоўванне ў электронным асяроддзі. Бібліятэкі рэспублікі фарміруюць электронныя каталогі і базы даных. Ва ўсіх камп'ютарызаваных бібліятэках забяспечана выкарыстанне электронных каталогаў цэнтральных бібліятэк, што дае магчымасць аператыўна інфармацыйна абслугоўваць карыстальнікаў.

Сумеснымі намаганнямі Віцебская абласная бібліятэка і цэнтральныя бібліятэкі вобласці стварылі паўнатэкставую электронную базу даных «Прыдзвінскі край: гісторыя і сучаснасць», якая выстаўлена на сайце абласной бібліятэкі. Карыстальнікі абласной бібліятэкі з 2010 г. атрымалі магчымасць працаваць з электроннай калекцыяй рэдкіх старадаўніх дакументаў краязнаўчага характару «Віцебшчына: дакументальная спадчына», ацыфроўку якіх зрабіла Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

У Брэсцкай вобласці ў бібліятэках налічваецца 53 базы даных уласнай генерацыі. У працэсе стварэння інфармацыйных рэсурсаў асобнае месца адводзіцца фарміраванню рэгіянальных краязнаўчых баз даных. НПФ «ИНЕАК» распрацаваны праграмны прадукт «Памяць рэгіёна», набыццё якога з'яўляецца абавязковым для кожнай сістэмы. Укараненне гэтай праграмы ў практыку работы бібліятэк паспрыяе ўніфікацыі, далейшаму ўдасканалванню і пашырэнню дзейнасці па зборы і захаванні краязнаўчых матэрыялаў.

Інавацыйнай стала арганізацыя інфармацыйна-бібліятэчнага абслугоўвання на базе віртуальнай чытальнай залы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, што дазволіла значна пашырыць геаграфічныя межы досту-

Архивны бібліятэчнай палітыкі

пу карыстальнікаў да электронных інфармацыйных рэсурсаў. Зараз віртуальная чытальня зала даступна ў 37 бібліятэках краіны.

Наступным этапам развіцця інфармацыйна-бібліятэчнага абслугоўвання з'яўляецца стварэнне нацыянальнай электроннай бібліятэкі як найважнейшага складальніка нацыянальнага здабытку, выкарыстанне магчымасцей сучасных сродкаў камунікацыі ў навуковых, тэхнічных і сацыяльна-культурных мэтах, а таксама каардынацыя прафесійнай і навуковай дзейнасці саміх бібліятэк.

Пачалася работа ў гэтым кірунку. У прыватнасці, распрацаваны Беларускі камунікатыўны фармат прадстаўлення бібліяграфічных запісаў у машыначытаемай форме (BELMARC), а таксама Беларускі камунікатыўны фармат прадстаўлення аўтарытэтных/нарматыўных запісаў у машыначытаемай форме (BELMARC/AUTHORITIES). Працуе ў поўным аб'ёме аўтаматызаваная сістэма стварэння і вядзення нацыянальных баз даных аўтарытэтных/нарматыўных запісаў, якая з'яўляецца адным з неабходных элементаў паспяховага функцыянавання нацыянальнай электроннай бібліятэкі. Створана аснова для фарміравання нацыянальнай сістэмы карпаратыўнай каталагізацыі і зводнага электроннага каталога. Развіццё гэтай сістэмы павінна быць накіравана на павелічэнне колькасці бібліятэк-удзельніц, пашырэнне пераліку відаў дакументаў, якія адлюстраваны ў зводным каталоге, аптымізацыю яго функцыянальных магчымасцей.

Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі пры ўдзеле Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі і буйнейшых бібліятэк краіны была распрацавана «Праграма развіцця нацыянальнай бібліяграфіі Беларусі на 2011–2015 гг. і на перспектыву», якая зацверджана Міністэрствам культуры і Міністэрствам інфармацыі.

Сёння можна канстатаваць, што бібліятэкі з'яўляюцца базавым элементам у працэсе інфарматызацыі грамадства.

У рамках дзяржаўнай сістэмы прававой інфармацыі функцыянуе сетка публічных цэнтраў прававой інфармацыі (ПЦПІ) на базе агульнадаступных публічных бібліятэк, якая забяспечвае доступ карыстальнікаў да прававой інфармацыі і садзейнічае фарміраванню прававой культуры насельніцтва.

На сённяшні дзень налічваецца 437 ПЦПІ (у 2010 г. створаны 34) ва ўсіх рэгіёнах рэспублікі, кожны трэці з якіх знаходзіцца ў сельскай мясцовасці. 23 пункты свабоднага доступу да прававой інфармацыі працуюць пры дзіцячых бібліятэках. Наведванні налічваюць больш за 170 тыс. у год. Карыстальнікам ПЦПІ выдадзена больш за 250 тыс. дакументаў прававой тэматыкі і выканана больш за 150 тыс. даведак і кансультацый.

Паслугамі ПЦПІ карыстаюцца розныя катэгорыі грамадзян, пры гэтым прававая інфармацыя найбольш запатрабавана сярод служачых і навучэнцаў, якія складаюць 46% і 30% адпаведна ад агульнай колькасці карыстальнікаў.

Усе ПЦПІ пры публічных бібліятэках аснашчаны камп'ютарнай тэхнікай, 73% з іх маюць доступ да Інтэрнэту, 69% – электронную пошту, што дазваляе аператыўна задавальняць запытанні карыстальнікаў і ажыццяўляць электронную дастаўку дакументаў. У распараджэнне бібліятэк, дзе створаны ПЦПІ, Нацыянальным цэнтрам прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь прадстаўляецца эталонны банк даных прававой інфармацыі (ЭБДПІ) «Эталон», у склад якога ўваходзяць банкі даных «Заканадаўства Рэспублікі Беларусь», «Рашэнні органаў мясцовага кіравання і самакіравання» і «Міжнародныя дагаворы». Банк даных своечасова і рэгулярна абнаўляецца, што дазваляе аператыўна ажыццяўляць пошук неабходнай прававой інфармацыі.

У ПЦПІ прадстаўлены паслугі, якія адпавядаюць па-

трабаванням інфармацыйна-бібліятэчнага сэрвісу. Карыстальнікі маюць магчымасць ажыццяўляць пошук і прагляд дакументаў па эталонным банку даных, атрымліваюць аператыўную інфармацыю аб новых паступленнях літаратуры па праву. У ПЦПІ таксама выконваюцца ксеракапіраванне і сканіраванне нарматыўных прававых актаў, запіс інфармацыі на электронны носьбіт, раздрукоўка інфармацыі на папяровы носьбіт, састаўленне спісаў нарматыўных дакументаў па тэме запытанняў наведвальнікаў і інш. Шырока практыкуецца правядзенне для насельніцтва публічных кансультацый, у тым ліку выязных па найбольш актуальных пытаннях.

Аднак, нягледзячы на дасягнутыя вынікі, застаюцца нявырашаныя пытанні. Перш за ўсё не завершана аўтаматызацыя бібліятэк. Па-ранейшаму актуальна пытанне забеспячэння абнаўлення фондаў шляхам павелічэння новых паступленняў, якія не адпавядаюць міжнародным стандартам па бібліятэчнай справе. Шэраг праблем тычыцца арганізацыі бібліятэчнага абслугоўвання, у тым ліку яго нестыцыянарных форм, развіцця абслугоўвання інвалідаў па зроку і карыстальнікаў з парушэннямі зроку. Агульны стан матэрыяльнай базы бібліятэк патрабуе паляпшэння, у тым ліку падключэння бібліятэк да лакальнай вылічальнай сеткі і Інтэрнэту.

Асаблівая ўвага неабходна бібліятэкам, якія размяшчаюцца ў аварыйных будынках, патрабуюць капітальнага рамонтнага або будаўніцтва новых памяшканняў. У многіх сельскіх бібліятэках да гэтага часу адсутнічае тэлефонная сувязь. Па-ранейшаму ў кожнай вобласці ёсць бібліятэкі, у якіх няма ацяплення.

Застаецца нявырашаным пытанне забеспячэння захавання бібліятэчных фондаў.

Не вырашана ў поўнай ступені кадравая праблема. Неабходнасць у спецыялістах значна перавышае колькасць студэнтаў-выпускнікоў. У той жа час сярэдняя заробатная плата супрацоўнікаў бібліятэк ніжэй за сярэднюю заробатную плату ў краіне, што непазбежна вядзе да адтоку кваліфікаваных кадраў з галіны і адсутнасці прытоку маладых спецыялістаў. Не да канца вырашана праблема прафесіяналізацыі і самаадукацыі бібліятэчных кадраў.

Мэтай развіцця бібліятэчнай справы да 2015 г. у рэспубліцы з'яўляецца забеспячэнне свабоднага і роўнага доступу да інфармацыйных рэсурсаў і бібліятэчных фондаў для розных груп насельніцтва.

Дасягненне вышэйазначанай мэты будзе садзейнічаць:

– стварэнню адзінай культурна-інфармацыйнай прасторы шляхам здзяйснення поўнай камп'ютарызацыі і падключэння ўсіх бібліятэк рэспублікі да сеткі Інтэрнэт, гэта значыць забеспячэнню максімальнай даступнасці да інфармацыі ведаў, што паспрыяе ўстойліваму сацыяльнаму і эканамічнаму развіццю краіны;

– захаванню бібліятэчных фондаў як нацыянальнага здабытку краіны і памяці нацыі;

– стварэнню ўмоў для духоўнага ўдасканалення беларускага народа ў адпаведнасці з агульначалавечымі каштоўнасцямі;

– інтэграцыі беларускай культуры ў сусветны культурны працэс і ўмацаванню пазітыўнага культурнага іміджу рэспублікі;

– рацыянальнаму і эфектыўнаму выкарыстанню дзяржаўных рэсурсаў.

Summary

The author of the article is sums up activity libraries of the country in 2010 year, covering the attention carrying out of professional competitions, building of new buildings, rooting of new information technology, and also marking the basic directions of work the next five years.